

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการให้ความรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยการศึกษาทางไกล มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการให้ความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยวิธีการศึกษาทางไกล 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการให้ความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ คือ

ขั้นที่ 1 การศึกษาแนวทางการให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

การวิจัยในขั้นนี้ประกอบด้วย การศึกษาสภาพและปัญหาการได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุ การศึกษาความต้องการความรู้ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และการศึกษาแนวทางการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวแก่ผู้สูงอายุด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยทำการสุ่มจังหวัดมาภาคละ 2 จังหวัด ได้รวม 8 จังหวัด จากแต่ละจังหวัดสุ่มอำเภอ มาจังหวัดละ 2 อำเภอ ได้รวม 16 อำเภอ จากแต่ละอำเภอสุ่มอย่างง่ายอำเภอละ 1 ตำบล ได้รวม 16 ตำบล จากนั้นจึงทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างต่อไป กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 60-80 ปี ตำบลละ 30 คน 16 ตำบล ได้ 480 คน 2) กลุ่มผู้ใกล้ชิดหรือผู้ดูแลผู้สูงอายุ เท่ากับจำนวนผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง รวม 480 คน 3) กลุ่มผู้นำและกรรมการชุมชนและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานในชุมชน ตำบลละ 10 คน ดังนั้น 16 ตำบล ได้ 160 คน รวมกลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนนี้ 1,120 คน

เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 2) แบบสอบถามผู้ดูแลหรือผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุ 3) แบบสอบถามผู้นำ กรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน

เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยประสานกับผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชนในแต่ละตำบล เพื่อขอให้ช่วยนัดหมายแก่ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในตำบลนั้นๆ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยไปขอ

สัมภาษณ์ผู้สูงอายุตามวันเวลาที่นัดหมายจนครบทั้ง 16 ตำบลทั่วประเทศ ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ดูแลหรือผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามให้ผู้ดูแลหรือผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุช่วยตอบ ในช่วงเวลาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบล รวมทั้งแจกแบบสอบถามกับผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างไปในเวลาเดียวกันด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทำการวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นที่ 2 การสร้างรูปแบบของการให้ความรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

ในขั้นนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการวิจัยภาคสนามในขั้นตอนที่ 1 ทั้งหมด ซึ่งได้แก่ข้อมูลจากผู้สูงอายุ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง มาสังเคราะห์ร่วมกับเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเป็น ร่างรูปแบบของการให้ความรู้ที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยวิธีการศึกษาทางไกล โดยรูปแบบฯ มีองค์ประกอบซึ่งประกอบด้วย 1) ความจำเป็นของการให้ความรู้ 2) วัตถุประสงค์ของการให้ความรู้ 3) ประเภทหรือขอบเขตเนื้อหาความรู้ที่ผู้สูงอายุต้องการ/ควรจัดให้ 4) วิธีการหรือประเภทของสื่อเพื่อถ่ายทอดความรู้ 5) เวลาที่ผู้สูงอายุสะดวกในการรับความรู้ 6) หน่วยงานผู้จัดกิจกรรมให้ความรู้ 7) สถานที่ที่ผู้สูงอายุต้องการรับความรู้ 8) ระยะเวลาการให้ความรู้ 9) การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุและ 10) การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชน ในแต่ละองค์ประกอบจะมีรายละเอียดซึ่งได้มาจากผลการวิจัยในระยะที่ 1 เช่น ข้อ 3) ขอบเขตเนื้อหาความรู้ เป็นเนื้อหาความรู้ที่จะใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ 5 ด้าน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และการเรียนรู้ ข้อ 4) วิธีการหรือประเภทของสื่อเพื่อถ่ายทอดความรู้ที่ได้ จากผลการวิจัยคือ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ CD/VCD การอบรม (สื่อบุคคล) หอกระจายข่าว ตามลำดับ ข้อ 5) เวลาที่ผู้สูงอายุสะดวกในการรับความรู้ จากผลการวิจัยได้ 9-10 น. หรือ 7-8 น. หรือ 5-6 น. ตามลำดับ ข้อ 6) หน่วยงานผู้จัดกิจกรรมให้ความรู้ จากผลการวิจัย คือ หน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงาน กศน. ชมรมผู้สูงอายุ ตามลำดับ ข้อ 7) สถานที่ที่ผู้สูงอายุต้องการรับความรู้ จากผลการวิจัย คือ วัด/ศาสนสถาน กศน. ตำบล โรงเรียนในชุมชน ตามลำดับ

จากนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอร่างรูปแบบการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุฯ ดังกล่าว ในการประชุมโดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ตัวแทนผู้สูงอายุ 3 คน ตัวแทนผู้ดูแลผู้สูงอายุ 3 คน ตัวแทนผู้นำและกรรมการ

ชุมชน 3 คน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 คน รวม 15 คน เพื่อให้ข้อเสนอแนะให้ผู้วิจัยนำไปปรับปรุงรูปแบบฯ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 3 การทดลองใช้และประเมินรูปแบบการให้ความรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยวิธีการศึกษาทางไกล ดำเนินการดังนี้

3.1 นำส่วนหนึ่งของรูปแบบมาทำเป็นแบบย่อยเพื่อทดลองใช้

จากรูปแบบการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุฯ ที่ได้ปรับปรุงแล้ว ผู้วิจัยเลือกเนื้อหาที่ผู้สูงอายุต้องการในลำดับต้นๆ (คือ เนื้อหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกายและจิตใจ) และเลือกประเภทของสื่อที่ผู้สูงอายุชอบในลำดับต้นๆ มาผลิตสื่อเพื่อการถ่ายทอดความรู้ (ในขั้นนี้ได้จัดทำเป็นวีดิทัศน์) โดยให้มีความยาวตามความต้องการของผู้สูงอายุที่กำหนดไว้ในรูปแบบ แล้วนำสื่อไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบและให้คำแนะนำ จากนั้นทำการปรับปรุงก่อนนำไปทดลองใช้กับผู้สูงอายุ และได้จัดองค์ประกอบอื่นๆ ให้เป็นไปตามรูปแบบ เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบ (หน่วยงาน กศน.) สถานที่จัดกิจกรรมให้ความรู้ (ที่ กศน.ตำบล) ช่วงเวลาในการให้ความรู้ (ช่วงเช้า) การมีส่วนร่วมของผู้ดูแลผู้สูงอายุ (ช่วยพาผู้สูงอายุมาร่วมกิจกรรม) การมีส่วนร่วมของผู้นำและกรรมการชุมชน (ช่วยจัดกิจกรรม) ซึ่งรูปแบบนี้เปรียบเสมือนรูปแบบย่อยของการให้ความรู้ จากนั้นจึงนำไปทดลองใช้กับผู้สูงอายุ

3.2 ทดลองใช้และประเมินรูปแบบ

กลุ่มตัวอย่างในการทดลอง ผู้วิจัยเลือกเจาะจง ตำบล 1 ตำบล และรับสมัครผู้สูงอายุ 30 คน นอกจากนั้นผู้วิจัยเชิญผู้ดูแลผู้สูงอายุ 5 คน ผู้นำและกรรมการชุมชน 5 คน มาร่วมกิจกรรมด้วย

เครื่องมือในการทดลอง ประกอบด้วย

1) รูปแบบการให้ความรู้ด้วยวิธีการศึกษาทางไกล ซึ่งผลิตเนื้อหาตามความต้องการของผู้สูงอายุ ออกมาในรูปของสื่อประเภทต่างๆ เพื่อให้ความรู้

2) แบบทดสอบความรู้ของผู้สูงอายุก่อนและหลังรับความรู้

3) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อรูปแบบการให้ความรู้

4) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้นำและกรรมการชุมชนต่อรูปแบบการให้ความรู้

ในการดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยประเมินความรู้ของผู้สูงอายุก่อน ด้วยแบบวัดความรู้ที่สร้างขึ้น จากนั้นให้ผู้สูงอายुरับความรู้ในเรื่องที่ผู้สูงอายุต้องการจากสื่อวีดิทัศน์ โดยจัดสถานที่ ช่วงเวลา

ระยะเวลาการให้ความรู้ ให้เป็นไปตามรูปแบบที่สร้างขึ้น หลังจากได้รับความรู้แล้ว ผู้วิจัยประเมินความรู้ของผู้สูงอายุอีกครั้งหนึ่ง และสอบถามความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อรูปแบบฯ นั้น ในระหว่างการทดลองใช้รูปแบบกับผู้สูงอายุ ผู้วิจัยขอให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้นำและกรรมการชุมชนเป็นผู้สังเกตการณ์ เมื่อเสร็จสิ้นการทดลอง ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้นำ และกรรมการชุมชน ต่อรูปแบบการให้ความรู้ดังกล่าว

ข้อมูลจากการทดลองใช้วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบความแตกต่างโดยค่า t ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำการวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ ดังนี้

1. ผลการศึกษาแนวทางการให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยวิธีการศึกษาทางไกล ผลการวิจัยภายใต้วัตถุประสงค์ข้อนี้แบ่งออกเป็น 2 ข้อย่อย คือ 1.1 และ 1.2

1.1 สภาพปัญหาการได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุ

สภาพการรับความรู้ ข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุนั้น ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ตอบว่าในภาพรวมทุกด้าน ได้รับบ้าง และรองลงมาไม่ได้รับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความรู้เกี่ยวกับด้านร่างกายในภาพรวม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ตอบว่า ได้รับบ้าง รองลงมา คือได้รับบ่อยและไม่ได้รับ ตามลำดับ ความรู้ด้านจิตใจในภาพรวม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ตอบว่า ได้รับบ่อย รองลงมา คือได้รับบ้าง ความรู้ด้านสังคมในภาพรวม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ตอบว่า ได้รับบ้าง รองลงมา คือได้รับบ่อยและไม่ได้รับ ตามลำดับ ด้านเศรษฐกิจส่วนใหญ่ตอบว่า ได้รับบ้าง รองลงมา คือได้รับบ่อย ส่วนความรู้ด้านการเรียนรู้ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ตอบว่า มีโอกาสบ้าง รองลงมา คือไม่ได้รับ ผู้ดูแลผู้สูงอายุระบุคล้ายคลึงกับผู้สูงอายุ นั่นคือ ผู้สูงอายุได้รับข้อมูลข่าวสารทั้งในภาพรวมและแต่ละด้านบ้าง รองลงมา ไม่ได้รับเลย

ด้านวิธีการรับความรู้ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ตอบว่า ได้รับ ความรู้ข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์ มากที่สุด รองลงมา จากวิทยุและการเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานจัด ตามลำดับ ผู้ดูแลผู้สูงอายุมีความเห็นสอดคล้องกับผู้สูงอายุ ผู้นำและกรรมการชุมชนระบุว่า กิจกรรมการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้สูงอายุที่จัดโดยหน่วยงานต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นการให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าว รองลงมา คือจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุและจัดทำสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ

สำหรับปัญหาในการรับความรู้ ข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุระบุว่าปัญหาที่พบในระดับมาก คือไม่รู้วิธีการหาความรู้จากอินเทอร์เน็ต รองลงมา ในระดับปานกลาง คือไม่มีเวลาหาความรู้

ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ไม่มีเวลาไปเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานต่างๆ จัด และ ไม่รู้ว่าจะหาความรู้จากที่ไหน ตามลำดับ ผู้ดูแลผู้สูงอายุระบุปัญหาเช่นเดียวกับผู้สูงอายุ ส่วนผู้นำและกรรมการชุมชนระบุว่า ปัญหาคือผู้สูงอายุไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรมและไม่มีผู้พาผู้สูงอายุมาร่วมกิจกรรม เท่ากัน รองลงมา คือ ผู้สูงอายุยังไม่เห็นความจำเป็นในการมาร่วมกิจกรรม และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังต้องหาเงินเลี้ยงตัวเอง ตามลำดับ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในชุมชนระบุว่า ปัญหาคือไม่มีผู้พาผู้สูงอายุมาร่วมกิจกรรม รองลงมา คือ ผู้สูงอายุยังไม่เห็นความจำเป็นในการมาร่วมกิจกรรม และผู้สูงอายุไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรม ตามลำดับ

1.2 แนวทางการให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยวิธีการศึกษาทางไกล ตามความต้องการของผู้สูงอายุและตามความคิดเห็นของผู้ดูแลผู้สูงอายุ ของผู้นำและกรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในชุมชน ผลปรากฏดังนี้

1.2.1 ประเภทเนื้อหาความรู้ที่ควรจัดให้ผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุระบุว่า ต้องการความรู้ข้อมูลเหล่านี้ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับดังนี้ คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษาหาความรู้ ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุมีความเห็นเหมือนกับผู้สูงอายุที่ว่า ผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ทุกด้านในระดับมาก และให้ลำดับเช่นเดียวกับผู้สูงอายุ ในส่วนของผู้นำและกรรมการชุมชนเห็นว่า ผู้สูงอายุว่าผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ทุกด้านในระดับมาก โดยจัดลำดับเป็นด้านสังคมมากที่สุด รองลงมา คือด้านสุขภาพร่างกาย ด้านการศึกษาหาความรู้ ด้านจิตใจ และด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ ในส่วนของเจ้าหน้าที่ในชุมชนเห็นว่า ผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ทุกด้านในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยจัดลำดับคล้ายกับผู้นำและกรรมการชุมชน

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ในด้านร่างกาย ผู้สูงอายุต้องการความรู้มากที่สุดในเรื่องสวัสดิการของรัฐด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ รองลงมา คือการดูแลสุขภาพเบื้องต้น และข้อควรปฏิบัติเมื่อเกิดการเจ็บป่วย ตามลำดับ ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุระบุความรู้ที่ควรให้ผู้สูงอายุตามลำดับดังนี้ การดูแลสุขภาพเบื้องต้น ข้อควรปฏิบัติเมื่อเกิดการเจ็บป่วย และโรคร้ายที่อาจเกิดแก่ผู้สูงอายุ ส่วนผู้นำและกรรมการชุมชนเห็นว่า ผู้สูงอายุว่าผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ตามลำดับดังนี้ การดูแลสุขภาพเบื้องต้น หน่วยงานที่ควรติดต่อเมื่อต้องการความช่วยเหลือยามเจ็บป่วย และโรคร้ายที่อาจเกิดแก่ผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่ในชุมชนเห็นว่า ผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ตามลำดับ คือ การดูแลสุขภาพเบื้องต้น อาหารที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และโรคร้ายที่อาจเกิดแก่ผู้สูงอายุ

ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุต้องการความรู้มากที่สุดในเรื่อง การเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อบั้นปลายของชีวิต รองลงมา คือความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม และการใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิต และการแก้ปัญหา

ตามลำดับ ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุระบุความรู้ที่ควรให้ผู้สูงอายุตามลำดับดังนี้ คือ ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมและการใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิต และการแก้ปัญหา ส่วนผู้นำและกรรมการชุมชนเห็นว่า ผู้สูงอายุว่าผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ตามลำดับดังนี้ คือความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม และการเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อบั้นปลายของชีวิต เจ้าหน้าที่ในชุมชนเห็นว่า ผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ตามลำดับ คือความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม และการฝึกใจให้ยอมรับความชรา

ด้านสังคม ผู้สูงอายุต้องการความรู้มากที่สุดในเรื่อง สวัสดิการด้านต่างๆ ของรัฐสำหรับผู้สูงอายุ รองลงมา คือแนวทางการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับคนในครอบครัว และบทบาทของผู้สูงอายุต่อบุตรหลาน ตามลำดับ ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุระบุความรู้ที่ควรให้ผู้สูงอายุตามลำดับดังนี้ คือแนวทางการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับคนในครอบครัว และบทบาทของผู้สูงอายุต่อบุตรหลาน ส่วนผู้นำและกรรมการชุมชนเห็นว่า ผู้สูงอายุว่าผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ตามลำดับดังนี้ คือบทบาทของผู้สูงอายุต่อบุตรหลาน รองลงมา เท่ากัน คือแนวทางการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับคนในครอบครัวและสวัสดิการด้านต่างๆ ของรัฐสำหรับผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่ในชุมชนเห็นว่า ผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ตามลำดับ คือสวัสดิการด้านต่างๆ ของรัฐสำหรับผู้สูงอายุ และแนวทางการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับคนในครอบครัว

ด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุต้องการความรู้มากที่สุดในเรื่อง คือสวัสดิการด้านค่าครองชีพสำหรับผู้สูงอายุ รองลงมา คือหน่วยงานที่สามารถให้คำปรึกษาด้านอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ และแนวทางการออมเงินสำหรับผู้สูงอายุ ตามลำดับ ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุระบุความรู้ที่ควรให้ผู้สูงอายุตามลำดับดังนี้ คืออาชีพที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้และแนวทางการสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ ส่วนผู้นำและกรรมการชุมชนเห็นว่า ผู้สูงอายุว่าผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ตามลำดับดังนี้ คือสวัสดิการด้านค่าครองชีพสำหรับผู้สูงอายุ และอาชีพที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ ส่วนเจ้าหน้าที่ในชุมชนเห็นว่า ผู้สูงอายุควรได้รับความรู้ตามลำดับ คือสวัสดิการด้านค่าครองชีพสำหรับผู้สูงอายุ และแนวทางการสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ

ด้านการศึกษาหาความรู้ ผู้สูงอายุต้องการมากที่สุด คือหน่วยงานที่ผู้สูงอายุจะขอคำแนะนำเกี่ยวกับการหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร รองลงมา คือวิธีการที่ผู้สูงอายุจะแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และแหล่งที่ผู้สูงอายุจะหาข้อมูลข่าวสาร ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้นำและกรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่ในชุมชนระบุความรู้ที่ควรให้ผู้สูงอายุในลำดับแรกเหมือนกับผู้สูงอายุ รองลงมา คือแหล่งที่ผู้สูงอายุจะหาข้อมูลข่าวสารและวิธีการที่ผู้สูงอายุจะแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ตามลำดับ

1.2.2 แนวทางการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สูงด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

หลังจากสอบถามผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุผู้นำและกรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ที่ควรจัดให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้ง 5 ด้าน ดังที่สรุปในข้อ 1.1 ข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้สอบถามกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มข้างต้นถึงแนวทางที่จะถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวแก่ผู้สูงด้วยวิธีการศึกษาทางไกล ได้แนวทางในประเด็นต่างๆ สรุปได้ ดังนี้

1) **วิธีการในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สูงอายุ** กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มมีความคิดเห็นใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ผู้สูงอายุต้องการรับความรู้จากสื่อต่อไปนี้ ตามลำดับ วิทยุ โทรทัศน์ VCD และหนังสือ ผู้ดูแลผู้สูงอายุมีความคิดเห็นเช่นเดียวกับผู้สูงอายุ ผู้นำและกรรมการชุมชนเห็นว่า ควรถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สูงอายุโดยโทรทัศน์ วิทยุ หอกระจายข่าวและการฝึกอบรม ส่วนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในชุมชนเสนอว่า ควรเป็นโทรทัศน์ การฝึกอบรม VCD และวิทยุ ตามลำดับ

2) **ช่วงเวลาในการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยุ** ผู้สูงอายุระบุว่า สะดวก 9-10 โมงเช้า มากที่สุด รองลงมา คือ 7-8 โมงเช้า และ 5-6 โมงเช้า ตามลำดับ ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้นำและกรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่ในชุมชน มีความเห็นคล้ายกับผู้สูงอายุ เพียงแต่สลับช่วงเวลากัน

3) **ช่วงเวลาในการเผยแพร่ความรู้ทางโทรทัศน์** ผู้สูงอายุระบุว่า สะดวก 9-10 โมงเช้ามากที่สุด รองลงมา คือ 5-6 โมงเช้า และ 7-8 โมงเช้า ตามลำดับ ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้นำและกรรมการชุมชนและเจ้าหน้าที่ในชุมชน มีความเห็นคล้ายกับผู้สูงอายุ เพียงแต่สลับช่วงเวลากัน

4) **ช่วงเวลาในการอบรมหรือจัดกิจกรรม** ช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุเสนอ คือ วันธรรมดา ครึ่งวัน รองลงมา คือ วันธรรมดา 1 วัน และวันอาทิตย์ครึ่งวัน ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้นำและกรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่ในชุมชน มีความเห็นคล้ายกับผู้สูงอายุ เพียงแต่สลับช่วงเวลากัน

5) **สถานที่จัดกิจกรรม** กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุที่วัดหรือมัสยิด เป็นอันดับแรก รองลงมา ผู้ดูแลผู้สูงอายุและเจ้าหน้าที่ในชุมชนเสนอว่า ควรเป็นที่ กศน. ตำบล และโรงเรียนในชุมชน ตามลำดับ ส่วนผู้นำและกรรมการชุมชนเสนอว่า ควรเป็นสถานที่ตั้งชมรมผู้สูงอายุ และโรงเรียนในชุมชน ตามลำดับ

1.2.3 **หน่วยงานที่ควรจัดกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุ** ผู้สูงอายุต้องการให้หน่วยงานที่จัดอบรมหรือจัดกิจกรรมเป็นหน่วยงานสาธารณสุข มากที่สุด รองลงมา คือ หน่วยงาน กศน. และ ชมรมผู้สูงอายุ ตามลำดับ ผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้นำและกรรมการชุมชน มีความเห็นเช่นเดียวกับผู้สูงอายุ ส่วนเจ้าหน้าที่ใน

ชุมชนเสนอ หน่วยงาน กศน. เป็นอันดับแรก รองลงมา คือหน่วยงานสาธารณสุขและชมรมผู้สูงอายุ ตามลำดับ

1.2.4 การมีส่วนร่วมของผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุมีความเห็นเหมือนกันว่าผู้ดูแลผู้สูงอายุควรมีส่วนร่วม ตามลำดับดังนี้ คือ พาผู้สูงอายุไปร่วมกิจกรรม ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุ และช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการร่วมกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุ ส่วนผู้นำและกรรมการชุมชนและเจ้าหน้าที่ในชุมชนเห็นว่า ผู้ดูแลผู้สูงอายุควรมีส่วนร่วม โดยช่วยจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ

1.2.5 การมีส่วนร่วมของผู้นำและกรรมการชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่น ผู้สูงอายุและเจ้าหน้าที่ในชุมชนมีความเห็นตรงกันในลำดับแรกว่า ผู้นำและกรรมการชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมโดยช่วยจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ ส่วนผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้นำ และกรรมการชุมชนมีความเห็นตรงกันในลำดับแรกว่า ผู้นำและกรรมการชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วม โดยช่วยรวบรวมความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้สูงอายุมาผลิตในรูปสื่อต่างๆ ลำดับรองลงมา ผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุมีความเห็นตรงกันว่า ผู้นำและกรรมการชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วม โดยช่วยแนะนำแหล่งความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ

2. รูปแบบการให้ความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยวิธีการศึกษาทางไกล
(ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อ 2)

2.1 รูปแบบการให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยการศึกษาทางไกล
ซึ่งได้นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิและได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว มีรายละเอียดดังนี้

1) ชั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและสภาพความต้องการของสังคม

2) ชั้นที่ 2 กำหนดโครงการหรือโปรแกรมการเรียนรู้

(1) ความเป็นมาของการสร้างรูปแบบการให้ความรู้

(2) วัตถุประสงค์

(3) ขอบเขตเนื้อหาความรู้

(3.1) ด้านสุขภาพร่างกาย ประกอบด้วย

- การดูแลสุขภาพเบื้องต้น

- ข้อควรปฏิบัติเมื่อเจ็บป่วย
- โรคภัยที่อาจเกิดแก่ผู้สูงอายุ
- อาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
- สวัสดิการรัฐด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ

(3.2) ด้านจิตใจ ประกอบด้วย

- การเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อบั้นปลายของชีวิต
- ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม
- การใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิตและการแก้ปัญหา
- การฝึกใจให้เผชิญกับความทุกข์
- การฝึกใจให้ยอมรับความชรา

(3.3) ด้านสังคม

- สวัสดิการด้านต่างๆ ของรัฐสำหรับผู้สูงอายุ
- แนวทางการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับคนในครอบครัว
- บทบาทของผู้สูงอายุต่อบุตรหลาน
- บทบาทของผู้สูงอายุในการช่วยเหลือสังคม
- ความปลอดภัยในสังคมของผู้สูงอายุ

(3.4) ด้านเศรษฐกิจ

- สวัสดิการด้านค่าครองชีพสำหรับผู้สูงอายุ
- หน่วยงานที่สามารถให้คำปรึกษาด้านอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ
- แนวทางการออมเงินสำหรับผู้สูงอายุ
- อาชีพที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้

(3.5) ด้านการเรียนรู้

- หน่วยงานที่จะขอคำแนะนำเกี่ยวกับการหาความรู้
- วิธีการแสวงหาความรู้สำหรับผู้สูงอายุ

- แหล่งที่ผู้สูงอายุจะหาความรู้ข้อมูลได้

4) วิธีการสื่อในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สูงอายุโดยวิธีการศึกษาทางไกล

- ทางวิทยุ
- ทางโทรทัศน์
- จัดทำเป็น CD/VCD
- การอบรม (สื่อบุคคล)
- หอกระจายข่าว

5) การดำเนินการถ่ายทอดความรู้

(5.1) ช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุต้องการรับความรู้จากสื่อ

(5.2) หน่วยงานที่ควรเป็นผู้จัดฝึกอบรมแก่ผู้สูงอายุ

(5.2.1) วัด ศาสนสถาน

(5.2.2) กศน.ตำบล

(5.2.3) โรงเรียนในชุมชน

(5.2.4) ที่ตั้งชมรมผู้สูงอายุ

(5.3) ระยะเวลาในการฝึกอบรมที่ผู้สูงอายุต้องการ

6) การติดตามประเมินผล

(6.1) ประเมินความรู้ที่ได้รับ

(6.2) ประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการถ่ายทอดความรู้

7) การมีส่วนร่วมของผู้ดูแล

- ช่วยพาผู้สูงอายุไปเข้าร่วมกิจกรรม
- ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุ
- ช่วยในเรื่องค่าใช้จ่าย

8) การมีส่วนร่วมของผู้นำ กรรมการชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่น

- ช่วยจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ

- ช่วยแนะนำแหล่งความรู้
 - รวบรวมความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้สูงอายุมาผลิตสื่อประเภทต่างๆ
 - สนับสนุนทุนจัดกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุ
- 9) หน่วยงานที่ควรเป็นผู้จัดให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ
- (9.1) หน่วยงานสาธารณสุข
 - (9.2) หน่วยงาน กศน.
 - (9.3) ชมรมผู้สูงอายุ
- 3) ชั้นที่ 3 กำหนดขอบเขตเนื้อหา/หลักสูตร
- (3.1) ด้านสุขภาพร่างกาย (ประกอบด้วยเนื้อหาหลายเรื่องย่อย)
 - (3.2) ด้านจิตใจ (ประกอบด้วยเนื้อหาหลายเรื่องย่อย)
 - (3.3) ด้านสังคม (ประกอบด้วยเนื้อหาหลายเรื่องย่อย)
 - (3.4) ด้านเศรษฐกิจ (ประกอบด้วยเนื้อหาหลายเรื่องย่อย)
 - (3.5) ด้านการเรียนรู้ (ประกอบด้วยเนื้อหาหลายเรื่องย่อย)
- 4) ชั้นที่ 4 กำหนดสื่อและผลิตสื่อ
- 5) ชั้นที่ 5 การถ่ายทอดความรู้
- (5.1) ช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้จากสื่อ
 - (5.2) สถานที่จัดกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องการ
 - (5.3) ระยะเวลาการฝึกอบรมที่ผู้สูงอายุต้องการ
- 6) ชั้นที่ 6 การติดตามประเมินผล
- (6.1) ประเมินความรู้ที่ได้รับ
 - (6.2) ประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการถ่ายทอดความรู้
- 7) การมีส่วนร่วมของผู้ดูแลผู้สูงอายุ
- 8) การมีส่วนร่วมของผู้นำและกรรมการชุมชน
- 9) หน่วยงานที่ควรเป็นผู้จัดให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ

2.2 ผลการทดลองใช้รูปแบบการให้ความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบที่ได้รับการเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วมาสร้างเป็นรูปแบบย่อยเพื่อจะนำไปทดลองใช้ นั่นคือ รูปแบบการให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ เช่นเดียวกับรูปแบบใหญ่ เพียงแต่เนื้อหาจัดเฉพาะด้านร่างกายและจิตใจ ได้นำไปให้กลุ่มผู้สูงอายุศึกษาประมาณ 1 ชั่วโมง ได้ผลการทดลองใช้ดังนี้

2.2.1 ด้านความรู้ของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่เรียนรู้จากรูปแบบการให้ความรู้ในครั้งนี้ (สื่อ VCD ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพร่างกายและจิตใจ) มีคะแนนผลการเรียนรู้หลังการรับความรู้จากสื่อสูงกว่าก่อนการรับความรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

2.2.2 ด้านความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อรูปแบบการให้ความรู้ฯ ผลการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการให้ความรู้ฯ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าผู้สูงอายุมีความพึงพอใจมากที่สุดทุกด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ความรู้ที่ให้แก่ผู้สูงอายุ ด้านภาพ ด้านการบรรยาย ด้านความยาวของ VCD แต่ละรายการ และด้านการนำไปใช้ประโยชน์

2.2.3 ความคิดเห็นของผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้นำและกรรมการชุมชนเกี่ยวกับรูปแบบการให้ความรู้ ที่นำมาทดลองใช้กับผู้สูงอายุ ผลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้นำและกรรมการชุมชนมีความเห็นว่า รูปแบบการให้ความรู้มีความเหมาะสม ในด้านเนื้อหาความรู้ที่นำมาให้แก่ผู้สูงอายุ เป็นเนื้อหา ที่มีประโยชน์แก่ผู้สูงอายุมาก เป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุควรจะรู้ ด้านวิธีการในการให้ความรู้ซึ่งเป็นการให้ความรู้โดยวิทยุทัศน์นั้น มีความเหมาะสมดี เพราะวิทยุทัศน์ก็คล้ายกับการชมโทรทัศน์ ผู้ชมได้เห็นทั้งภาพและได้ยินเสียงไปพร้อมๆ กันทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย ด้านความยาวของรายการวิทยุทัศน์ซึ่งประกอบด้วย 3 รายการย่อย รายการละ 10 นาที ผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้นำและกรรมการชุมชนมีความเห็นว่า มีความเหมาะสมกับช่วงความสนใจของผู้สูงอายุไม่ยาวนานเกินไป ด้านภาพและเสียงบรรยาย ภาพมีความสอดคล้องกับเนื้อหา สามารถสื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจเนื้อหาได้ดีและภาพมีความชัดเจน สำหรับเสียงบรรยายนั้น มีความชัดเจน เข้าใจง่าย ในภาพรวมเห็นว่า การจัดให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุผ่านสื่อนี้เป็นเรื่องที่เหมาะสม น่าสนใจ เป็นการจูงใจให้ผู้สูงอายุสนใจรับความรู้ ในการให้ความรู้โดยสื่อเช่นนี้ควรมีเจ้าหน้าที่หรือผู้จัดกิจกรรมมาเป็นผู้คอยให้คำแนะนำด้วย เช่น กล่าวนำในตอนต้น และอาจช่วยสรุปถึงการนำไปใช้ประโยชน์หลังจากชมสื่อแล้วอีกครั้งหนึ่ง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย มีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

1. แนวทางการให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

แนวทางการให้ความรู้ประกอบด้วย 1.1 เนื้อหาความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 1.2 แนวทางการถ่ายทอดความรู้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ในด้านของเนื้อหาความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้นำและกรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในชุมชน มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า เนื้อหาความรู้ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเรียนรู้ มีความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ สำหรับประเด็นความรู้ภายใต้แต่ละด้าน ผู้สูงอายุและกลุ่มตัวอย่างอีก 3 กลุ่ม เสนอใกล้เคียงกัน เช่น **ด้านร่างกาย** ประเด็นเนื้อหาที่กลุ่มตัวอย่างเสนอในลำดับต้นๆ ได้แก่ สวัสดิการของรัฐด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพเบื้องต้น และข้อควรปฏิบัติเมื่อเกิดการเจ็บป่วย หน่วยงานที่ควรติดต่อเมื่อต้องการความช่วยเหลือยามเจ็บป่วยและโรคร้ายที่อาจเกิดแก่ผู้สูงอายุ อาหารที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ **ด้านจิตใจ** ประเด็นเนื้อหาที่กลุ่มตัวอย่างเสนอในลำดับต้นๆ ได้แก่ การเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อบั้นปลายของชีวิต ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม และการใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิตและการแก้ปัญหา และการฝึกใจให้ยอมรับความชรา ตามลำดับ **ด้านสังคม** ประเด็นเนื้อหาที่กลุ่มตัวอย่างเสนอในลำดับต้นๆ ได้แก่ สวัสดิการด้านต่างๆ ของรัฐสำหรับผู้สูงอายุ แนวทางการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับคนในครอบครัว และบทบาทของผู้สูงอายุต่อบุตรหลาน **ด้านเศรษฐกิจ** ประเด็นเนื้อหาที่กลุ่มตัวอย่างเสนอในลำดับต้นๆ ได้แก่ สวัสดิการด้านค่าครองชีพสำหรับผู้สูงอายุ หน่วยงานที่สามารถให้คำปรึกษาด้านอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ และแนวทางการออมเงินสำหรับผู้สูงอายุ **ด้านการศึกษาค้นคว้าความรู้** ประเด็นเนื้อหาที่กลุ่มตัวอย่างเสนอในลำดับต้นๆ ได้แก่ หน่วยงานที่ผู้สูงอายุจะขอคำแนะนำเกี่ยวกับการหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร วิธีการที่ผู้สูงอายุจะแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และแหล่งที่ผู้สูงอายุจะหาข้อมูลข่าวสาร

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยประเวศ วะสี (2543) ได้อ้างถึงองค์การอนามัยโลกว่า คุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุประกอบด้วยคุณภาพทางด้านกาย ใจ สังคม และปัญญา และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2542) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ งานวิจัยที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุในช่วง พ.ศ. 2530 – 2542 จำนวน 24 กลุ่ม ผลการวิเคราะห์งานวิจัยในส่วนของความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพอสรุปได้ว่า

ผู้สูงอายุมีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลายประเด็นได้แก่ 1) ด้านสุขภาพ 2) ด้านสวัสดิการ (เช่น สวัสดิการด้านการแพทย์ การเดินทาง บ้านพักผู้สูงอายุ ฯลฯ) 3) ด้านความรู้ข้อมูลข่าวสาร และ 4) ด้านสังคม (ต้องการได้รับการเอาใจใส่ การยอมรับ การเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ) และยังคงคล้อยกับบงอรรถสมศิริ (2549) ที่ได้กล่าวถึงความต้องการของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการในด้านหลักๆ 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านสังคม และ 4) ด้านเศรษฐกิจ และสอดคล้องกับองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002, อ้างถึงใน เอมอร จารุรังษี (2008)) ได้เสนอกรอบที่เป็นองค์ประกอบหลักของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุว่า มี 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1) สุขภาพ (health) 2) การมีส่วนร่วม (participation) และ 3) การมีหลักประกัน (security) หรือมีความมั่นคง ปลอดภัยทางด้านร่างกาย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสถานที่ต่างๆ ที่ผู้สูงอายุไปใช้บริการ และด้านเศรษฐกิจ

สำหรับประเด็นย่อยในเนื้อหาแต่ละด้านที่เป็นความต้องการระดับต้นๆ ของผู้สูงอายุ เช่น **ด้านร่างกาย** ผู้สูงอายุต้องการความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการของรัฐด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพเบื้องต้น และข้อควรปฏิบัติเมื่อเกิดการเจ็บป่วย **ด้านจิตใจ** ต้องการความรู้เกี่ยวกับการเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อบั้นปลายของชีวิต ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม และการใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิตและการแก้ปัญหา และการฝึกใจให้ยอมรับความชรา ตามลำดับ ประเด็นเหล่านี้นับเป็นเนื้อหาที่จำเป็นที่ผู้สูงอายุควรมีความรู้ ดังนั้น จึงต้องการในลำดับต้นๆ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพร คุหา (2552) ซึ่งได้ศึกษาแนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยทำการศึกษากับผู้สูงอายุ 280 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ในด้านสภาพคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาด้านร่างกายโดยการเจ็บป่วยทางร่างกาย ด้านจิตใจ พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับความจำไม่ดี 2) ในด้านปัญหาการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากผู้สูงอายุขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพปัญหาของตนเองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และ 3) ด้านแนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผลการวิจัยเสนอว่า ต้องให้ความสำคัญในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกายเป็นอันดับแรก โดยการออกหน่วยตรวจสุขภาพเคลื่อนที่เป็นประจำทุกเดือน รองลงมา ต้องให้ความสำคัญทางด้านจิตใจ โดยการเสริมสร้างความมั่นคงทางใจ ด้วยการจัดโครงการแสดงธรรมเทศนาสำหรับผู้สูงอายุเป็นประจำทุกเดือน เป็นต้น

1.2 ในด้านแนวทางการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สูงด้วยวิธีการศึกษาทางไกล ผลการวิจัยพบว่า ด้านวิธีการถ่ายทอดความรู้ ผู้สูงอายุต้องการรับความรู้จากสื่อต่อไปนี้ตามลำดับ วิทยู โทรทัศน์ VCD ผู้ดูแลมีความเห็นเช่นเดียวกับผู้สูงอายุ ผู้นำและกรรมการชุมชนเห็นว่า ควรเป็นโทรทัศน์ วิทยู หอกระจายข่าว การ

ฝึกอบรม ส่วนเจ้าหน้าที่เห็นว่า ควรเป็นโทรทัศน์ การฝึกอบรม VCD และวิทยุ ตามลำดับ ช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุสะดวกในการรับฟังวิทยุ ตรงกับช่วงเวลาที่สะดวกในการรับชมรายการโทรทัศน์ คือ 9-10 โมงเช้ามากที่สุด รองลงมา คือ 7-8 โมงเช้า และ 5-6 โมงเช้า ในกรณีของการจัดกิจกรรม เช่น การฝึกอบรม ผู้สูงอายุต้องการให้จัดเพียงครั้งวันเข้ามาที่สุด และสถานที่ที่ต้องการให้จัดกิจกรรมมากที่สุด คือ วัดหรือศาสนสถาน จากผลการวิจัยในส่วนของสื่อที่ควรถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งพบว่าควรเป็นวิทยุ โทรทัศน์ VCD หอกระจายข่าว การฝึกอบรม เป็นต้น การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้เป็นเพราะว่า ผู้สูงอายุที่ผู้วิจัยศึกษาในครั้งนี้เป็นผู้สูงอายุในชนบท ซึ่งในชนบทวิทยุ โทรทัศน์ ยังเป็นสื่อที่ชาวบ้านนิยมใช้กันมากอยู่ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีสื่อที่ทันสมัยเกิดขึ้นมากมาย หรือแม้แต่รัฐบาลได้มีโครงการเน็ตประชารัฐไปยังตำบลต่างๆ ก็ตาม จากการที่ผู้วิจัยได้พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้สูงอายุ ปรากฏว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ไปใช้อินเตอร์เน็ตของตำบล หรือกรณีสมาร์ตโฟนผู้สูงอายุในชนบทส่วนใหญ่ไม่มีสมาร์ตโฟน เพราะรายได้ไม่เพียงพอส่วนใหญ่ยังต้องประกอบอาชีพมาเลี้ยงตนเอง และได้เงินจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุบ้าง แต่รายได้ต้องเก็บไว้ใช้สำหรับค่าอาชีพ ค่าครองชีพหรือเวลาป่วยไข้ ดังนั้น จึงไม่ค่อยพบว่าผู้สูงอายุในชนบทใช้สมาร์ตโฟนจะมีอยู่บ้างเป็นเพียงบางคนและเป็นผู้สูงอายุที่ยังมีอายุน้อย ด้วยเหตุผลดังกล่าว สื่อที่ควรให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุจึงยังคงควรเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือ VCD นอกจากนั้นการฝึกอบรมก็ยังเป็นที่ต้องการของผู้สูงอายุในชนบท ทั้งนี้เพราะถึงแม้จะให้ผู้สูงอายุรับความรู้จากสื่อ แต่ผู้สูงอายุก็ต้องการให้มีคนแนะนำช่วยเหลือ ยังต้องการที่จะได้พบกับวิทยากรโดยตรงบ้าง เพื่อซักถาม เพื่อขอคำแนะนำโดยตรงในลักษณะของการสื่อสารสองทางด้วย ผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณารถ ดวงอุดม (2555) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ ผลการวิจัยในส่วนนี้ของประเภทของสื่อและระยะเวลาที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุทั้ง 2 จังหวัด พบว่า มีทั้งส่วนที่เหมือนและแตกต่างกัน โดยกรุงเทพฯ ผู้สูงอายุใช้สื่อโทรทัศน์มากที่สุด ส่วนจังหวัดแพร่ใช้สื่อวิทยุมากที่สุด ส่วนระยะเวลาในการรับชมของผู้สูงอายุ พบว่า ทั้ง 2 จังหวัด มีความเห็นเหมือนกันในอันดับแรก โดยช่วงเวลาที่เหมาะสม คือ เวลาเช้า นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ระวีวรรณ ทรัพย์อินทร์ และญาติศิณี เคารพธรรม (2560) ซึ่งได้ทำวิจัยเรื่อง สื่อกับผู้สูงอายุในประเทศไทย ผลการศึกษาในส่วนนี้ของพฤติกรรมการใช้สื่อของผู้สูงอายุ พบว่าสื่อโทรทัศน์และวิทยุก็ยังคงเป็นสื่อหลักที่เข้าถึงผู้สูงอายุได้มากที่สุด

2. รูปแบบการให้ความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบทด้วยวิธีการศึกษาทางไกล

ผลการวิจัยได้สร้างรูปแบบการให้ความรู้จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม ซึ่งศึกษาสภาพและความต้องการของผู้สูงอายุและผู้เกี่ยวข้อง รูปแบบฯ ประกอบด้วย องค์ประกอบ 9

องค์ประกอบ คือ 1) การวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและสังคม 2) การกำหนดโครงการหรือโปรแกรมการเรียนรู้ 3) การกำหนดขอบเขตเนื้อหาความรู้/หลักสูตร (เป็นเนื้อหาความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต 5 ด้าน ในแต่ละด้านเลือกประเด็นที่ผู้สูงอายุต้องการเป็นอันดับต้นๆ มาใส่ในรูปแบบ) 4) การกำหนดสื่อและผลิตสื่อ (เลือกสื่อที่ผู้สูงอายุต้องการในระดับต้นๆ ได้แก่ ให้ความรู้ผ่านรายการโทรทัศน์ ผ่านรายการวิทยุผ่าน VCD) 5) การถ่ายทอดความรู้ ซึ่งต้องคำนึงถึงข้อมูลเหล่านี้ ได้แก่ ช่วงเวลาในการเผยแพร่ความรู้ (ช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุสะดวกมากที่สุด คือ ช่วงเช้า) กรณีการจัดกิจกรรมอบรม ช่วงเวลาการอบรม (ผู้สูงอายุเสนอใช้เวลาครึ่งวัน) และสถานที่จัดกิจกรรม (ผู้สูงอายุเสนอ วัดหรือมัสยิด กศน. ตำบล และโรงเรียนในชุมชน) 6) การประเมินผล (ประเมินการรับความรู้ของผู้สูงอายุ ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อรูปแบบและความคิดเห็นของผู้นำและกรรมการชนและผู้ดูแลผู้สูงอายุต่อรูปแบบ) 7) การมีส่วนร่วมของผู้ดูแลผู้สูงอายุ (พาผู้สูงอายุไปร่วมกิจกรรม) 8) การมีส่วนร่วมของผู้นำและกรรมการชุมชน และหน่วยงานในท้องถิ่น (ช่วยจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ) 9) หน่วยงานที่ควรจัดกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุ (ผู้สูงอายุเสนอหน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงาน กศน. และ ชมรมผู้สูงอายุ)

จากรูปแบบการให้ความรู้ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเนื้อหาบางส่วนของการพัฒนาคุณภาพชีวิตคือ เนื้อหาในด้านสุขภาพร่างกายและด้านจิตใจ ไปสร้างเป็นแบบจำลองแล้วทดลองใช้ โดยเนื้อหาประกอบด้วย (การดูแลสุขภาพเบื้องต้น การดูแลจิตใจผู้สูงอายุและที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ) วิธีการถ่ายทอดความรู้ (จัดทำเป็น VCD) ช่วงเวลาในการเผยแพร่ความรู้ทาง (ช่วงเช้า) หน่วยงานที่ควรจัดกิจกรรม (หน่วยงาน กศน.) สถานที่จัดกิจกรรม (กศน.ตำบล) การประเมินผล (ประเมินการรับความรู้ของผู้สูงอายุ ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อรูปแบบและความคิดเห็นของผู้นำและกรรมการชนและผู้ดูแลผู้สูงอายุต่อรูปแบบ) การมีส่วนร่วมของผู้ดูแลผู้สูงอายุ (พาผู้สูงอายุไปร่วมกิจกรรม) การมีส่วนร่วมของผู้นำและกรรมการชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่น (ช่วยจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ)

ผลการทดลองใช้ปรากฏดังนี้ 1) ผู้สูงอายุที่เรียนรู้จากรูปแบบการให้ความรู้ในครั้งนี้มีคะแนนผลการเรียนรู้หลังการรับความรู้จากรูปแบบฯ สูงกว่าก่อนการรับความรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 2) ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการให้ความรู้ฯ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจมากที่สุดทุกด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ความรู้ที่ให้แกผู้สูงอายุ ด้านภาพ ด้านการบรรยาย ด้านความยาวของ VCD แต่ละรายการ และด้านการนำไปใช้ 3) ผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้นำและกรรมการชุมชนมีความเห็นว่า รูปแบบการให้ความรู้มีความเหมาะสม ด้านเนื้อหาความรู้ที่นำมาให้แก่ผู้สูงอายุ เป็นเนื้อหาที่มีประโยชน์แก่ผู้สูงอายุมาก ด้านวิธีการในการให้ความรู้ซึ่งเป็นการให้ความรู้โดย

วิถีทัศน์นั้น มีความเหมาะสม ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย ด้านความยาวของรายการวิถีทัศน์ มีความเหมาะสมกับช่วงความสนใจของผู้สูงอายุ ภาพมีความสอดคล้องกับเนื้อหา สามารถสื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจเนื้อหาได้ดี เสียงบรรยายนั้น มีความชัดเจน

การที่ผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้สูงอายุมีความรู้เพิ่มขึ้นและมีความพึงพอใจมากที่สุดกับรูปแบบการให้ความรู้นี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นมาจากความต้องการของผู้สูงอายุ รวมทั้งข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้นำและกรรมการชุมชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในชุมชน ดังนั้น เนื้อหาที่นำมาให้ความรู้จึงเป็นเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ วิธีการและรายละเอียดต่างๆ ในการถ่ายทอดความรู้ก็มาจากข้อเสนอแนะของผู้สูงอายุเป็นหลัก จึงทำให้ผู้สูงอายุพึงพอใจและเรียนรู้ได้ดี นอกจากนี้ในการพัฒนารูปแบบการให้ความรู้ด้วยวิธีการศึกษาทางไกล ผู้วิจัยก็ได้ดำเนินการตามหลักการขั้นตอนของการจัดการศึกษาทางไกล ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ (1) ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการทางการศึกษา (2) กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการหรือหลักสูตร (3) พัฒนาหลักสูตร (4) กำหนดสื่อที่เหมาะสม (5) พัฒนาสื่อ (6) ดำเนินการเรียนการสอน และ (7) ประเมินผล ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ วรณารถ ดวงอุดม (2555) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดแพร่ ผลการวิจัยในส่วนของแนวทางในการพัฒนาสื่อสำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัยเสนอว่า ควรเพิ่มสื่อและรายการวิทยุ วิทยุชุมชนและรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสร้างสรรค์ต่อภาพลักษณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุ เน้นความรักความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุกับครอบครัว ความเอื้ออาทร แนวคิดแบบพอเพียง การดูแลสุขภาพ การเสนอความรู้ด้านกฎหมาย สิทธิของผู้สูงอายุใช้ในการติดต่อประสานงานแจ้งข่าวสาร มีรายการช่วยเหลือผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ แนวทางการพัฒนาสื่อวิทยุ ควรได้รับการพัฒนาทั้งด้านรายการ สาระ รูปแบบรายการ พิธีกร สำหรับแนวทางในการพัฒนาวิทยุชุมชนต้องการให้พัฒนาเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการเพิ่มขึ้น ควรเพิ่มคลื่นวิทยุชุมชนและรายการสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภนา สุตสมบูรณ์ และคณะ (2561) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการดูแลตนเองของผู้สูงอายุตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยปรากฏว่า 1) หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของหลักสูตร คุณสมบัติของผู้เรียน ระยะเวลาเรียน โครงสร้างหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในหลักสูตร และวิธีการประเมินผล 2) ผู้สูงอายุที่เรียนด้วยหลักสูตรการดูแลตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้เรียนด้วย

หลักสูตรนี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 3) ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรการดูแลตนเอง ตามปรัชญาเศรษฐกิจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.97

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ สามารถนำรูปแบบนี้ไปทดลองใช้ในภาพรวมทั้งหมด กล่าวคือ ผลิตสื่อในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้ง 5 ด้าน หรือจะนำไปผลิตสื่อเพื่อทดลองใช้เป็นรายด้านก็ได้
2. กรณีการใช้รูปแบบการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ หรือที่โรงเรียนผู้สูงอายุควรมีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำก่อนเริ่มศึกษาจากสื่อ และอาจมีการสรุปอีกครั้งหนึ่งเมื่อศึกษาเสร็จสิ้นแล้ว
3. กรณีนำสื่อให้ผู้สูงอายุศึกษาเป็นรายบุคคลที่บ้าน ผู้ดูแลผู้สูงอายุควรให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำก่อนเริ่มศึกษาจากสื่อ และอาจมีการกล่าวสรุปอีกครั้งหนึ่งเมื่อศึกษาเสร็จสิ้นแล้ว
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ อาจนำผลการวิจัยในด้านเนื้อหาความรู้ที่ผู้สูงอายุต้องการไปผลิตในรูปแบบของสื่อออนไลน์ เพื่อให้ผู้สูงอายุบางกลุ่มสามารถรับความรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์หรือสมาร์ทโฟนได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแบบการให้ความรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในชนบท ดังนั้น ควรมีการศึกษารูปแบบการให้ความรู้สำหรับผู้สูงอายุในเมืองบ้าง
2. ควรมีการศึกษารูปแบบการให้ความรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย เช่น กลุ่มผู้สูงอายุวัยต้น (60-69 ปี) และกลุ่มผู้สูงอายุวัยกลาง (70-90 ปี)
3. ควรมีการศึกษารูปแบบการให้ความรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่ยังประกอบอาชีพอยู่